

Vzpomínáme na prvního českého pěstitele nauky národohospodářské.

K dvacátému pátému výročí úmrtí dr. Fr. Lad. Riegra.

Čtvrt století uplynulo tento měsíc od smrti dr. Františka Ladislava Riegra. A — ku podivu — kdežto památka jiných zemřelých mužů čím více let ubíhá, tím více bledne, jest u Riegra tomu pravý opak. Jeho mohutná osobnost, spjatá nerozlučně s politickými osudy českého národa druhé polovice devatenáctého století, vystupuje vždy mocněji do popředí a teprve po nedávném uveřejnění jeho listáře lze plně oceniti význam a velikost jeho jako státníka i politika. A ovšem také jeho charakterovou ušlechtilost jako člověka.

Politický profil Riegrův jest tak úchvatný a skvělý, že zastíňuje všechnu jeho činnost ostatní. A přece činnost ta byla velmi obsáhlá a pestrá na všech lánách českého života národního. Rieger básnil, spisoval, hrál divadlo, pořádal plesy — tak jak to tehdejší idylická doba probuzenská vyžadovala, kdy buditelé naši nemohli si ještě ve svém skrovném počtu dovoliti dělbu práce. A i v pozdějších letech, když Rieger vyrostl a vyhránil se již v předního českého politika a státníka, neobmezil se na tuto činnost ryze politickou, nýbrž přikládal všude pilně ruku k dílu, kde to kulturní potřeby národa vyžadovaly. Vydával Naučný Slovník, budoval Národní divadlo, zakládal Ústřední Matici Školskou, zřizoval Svatobor atd.

A zejména na jednu stránku jeho působnosti budiž v tomto časopise, který věnován jest otázkám hospodářským, poukázáno, jak se stalo ostatně již hned po smrti Riegrově.*) Rieger byl prvním českým národohospodářským spisovatelem. Ano,

*) Národohospodářský Obzor roč. VIII.

Obzor Národohospodářský XXXIII.

on se původně chtěl zcela věnovati pěstování nauky národohospodářské, chtěl se státi vysokoškolským učitelem této nauky. A pozoruhodno jest, že to bylo v době, kdy u nás otázkám hospodářským celkem věnována byla ještě malá pozornost, kdy celý náš probuzenský ruch ovládán byl romantickým idealismem a měl porozumění jen pro snahy literární a jazykově filologické (Dobrovský, Jungmann, Šafařík) a nejvýš ještě historické (Palacký). Již tehdy Rieger upjal svou pozornost také k otázkám hospodářským. A již tehdy napsal (v předmluvě ke spisu „O statcích a pracích nehmotných a jich významu i postavení v národním hospodářství“, napsané v Paříži r. 1850):

„Zabral jsem se do politického hospodářství, této vědy, která se zdá povolána ustanoviti tvářnost budoucí společnosti a jejížto zákonové mají na příště rozhodnouti nad mocí států a blahem národů.“

A na jiném místě téhož spisu praví: „I my neobhájíme národnost a samostatnost svou, nebudeme-li se sousedy svými statně a vytrvale zápasiti v průmyslu a vzdělanosti. Každodenní zkušenost nás učí, že bohatství národů jde rovným krokem s jich vzdělaností a že s oběma zároveň kráčí jich věda.“

Tak Rieger první u nás upozornil na důležitost hospodářské stránky celého našeho národního snažení, na význam hospodářského zmohutnění a zesílení pro těžký boj náš politický, i na to, že jedině hospodářská váha a moc zjedná nám také úspěchy politické. A zároveň se tím stal Rieger prvním pěstitelem a zakladatelem české nauky národohospodářské.

Bylo to krátce po roce 1848, kdy Rieger prodělal již první období své politické dráhy jako skvělý řečník na sněmě říšském ve Vídni a v Kroměříži a kdy nový útok absolutismu a umrtvení všeho veřejného života vypudil jej z Rakouska do Paříže. Tam vedle politických styků zahloubal se do vážného studia vědeckého. Sám o tom již na uvedeném místě se vyslovuje:

„Posledních několik let života uplynulo mi v neustálém ruchu, vědeckým pracím nevalně příznivém: tu rozličnými národními a společenskými interesy zaměstnán, tu zase na cestách, hledaje ono vzdělání, jež Rousseau nazývá vychováním skrze věci a ne skrze knihy, a to již namnoze v zemích a dobách, kde proudění politické valně se vzráželo... Studie mé obrátily

se zvláště k vědám politickým, den ode dne důležitějším a vždy tím většího rozšíření vyžadujícím, čím více vzrůstá účastenství lidu v řízení vlastních osudů svých: uznávámť v plné míře pravdu krásných slov Lamartinových, že nepostačí rozšíření práva politická mezi lidem, a že třeba mezi ním rozšířiti rovnou měrou i vzdělanost... Tu se mi opět před oči stavěly potřeba a povinnost posloužiti lidu našemu nějakým spisem z oboru politického hospodářství a pracovati pro národní literaturu naši, jejíž role jest bohužel tak opuštěna a zanedbána, jako každá, jejíž hospodář buď tím neb oním způsobem na cizí půdě robotu dělati přinucen. Počal jsem tedy pracovati na prostonárodním spise o politickém hospodářství. V běhu práce své přišel jsem na otázku, o níž v těchto listech pojednáno... Neboť listy, jež tuto dávám u veřejnost, platí za pozdravení k milým krajanům a za úkaz svědčící, že kamkoliv mne osud postaví, nepřestávám na to mysliti, kterak bych národu svému sloužiti mohl. Věrný a odhodlaný bojovník uchopí zbraň svou levou rukou, když mu pravici uřáli, a já, ať stojím tu neb tam, pokud jediná síla ve mně bude moci poslouchati rozkazu vůle mé, hodlám ji věnovati službě svého národa.“

Kniha „O státcích a pracích nehmotných“ věnována jest tehdejšímu tajemníku pražské obchodní komory, známému historiku dr. Edvardu Schebkovi, a vyšla nákladem Řivnáčovým r. 1850. Zabývá se řešením známé kontroverzy, je-li i duševní práce produktivní, a zodpovídá ji ovšem kladně. Záhy nato ještě téhož roku uveřejnil Rieger v Musejníku jinou svou práci „O pramenech výroby vůbec a o povaze i výrobě půdy ve spojení jejím s prací a jistinou zvláště“, kteráž stať jest označena jakožto výňatek ze spisu dosud neukončeného o základech státního hospodářství. Rieger pojednává v této práci o teoretické otázce činitelů výrobních, zejména významu půdy, a dotýká se různých problémů agrárně politických. Musejník z r. 1858 obsahuje stať Riegrovu: „O pokročilém stavu nynějšího průmyslu a o jeho působení na blahobyť lidský“, kteráž jest stručným výňatkem z hlavního díla Riegrova, vyšlého r. 1860 u Augusty v Litomyšli a nazvaného: „Průmysl a postup výroby jeho v působení svém ke blahobytu a svobodě lidu, zvláště pracujícího.“

Již z názvu tohoto spisu vysvítá vědecké i hospodářsko-politické stanovisko Riegrovo. Jako každý, byl i Rieger synem

své doby. Byl odchován ideami politického i hospodářského liberalismu, který tehdy u epigonů Smithových a Ricardových v anglické i francouzské literatuře národohospodářské dominoval. Proto i Rieger spatřoval v pokroku průmyslové výrobní techniky, který tehdy úžasem oslnil celý svět, nejúčinnější prostředek k odstranění všech poruch sociálních a základ rostoucího blahobytu všech vrstev společenských. Byl to onen krásný optimismus, jímž proniknutí byli tehdejší ušlechtilí vyznavači hospodářského individualismu a který pevně věřil v konečný směr kapitálu a práce samočinným vývojem a pokrokem společenským. Tímto názorem provanut jest také celý spis Riegrův. Rozřešení otázky sociální viděl v budoucnosti v pokračující technické produktivnosti, ve sdružování práce a kapitálu, ve svépomocných snahách dělnictva.

Bylo by nespravedlivé vytýkati dnes Riegrovi a všem ostatním tehdejším stoupencům hospodářského liberalismu, že se mýlili a že rozpory sociální samy sebou bez zásahu autority veřejné nemohou dojíti rozřešení, neboť scházely tehdy zkušenosti, které přinesl teprve pozdější vývoj sociální. A bylo by také omylem považovati Riegra za odpůrce snah dělnických. Právě naopak klade Rieger důraz všude na stanovisko ethické. Praví: „Celá společnost uznává, že nynější řádové nejsou dokonalí, ba že jsou mnohého polepšení potřební a schopní. Žádný kněz nás neučí, že by moc fabrikanta byla založena od Boha samého a ve prospěch lidu; že je pronajímatel práce od něho stanovená vrchnost. Sobectví, kteréž tak rádo se skrývá za štítem náboženství a kteréž se neostýchá vystavovati na výsluní svatých jeho září a pod ochranou požehnání jeho, neodvážá se této zastaralé praktiky užívati před obličejem vzdělanosti nynější, kteráž učí, že řádové společnosti lidské od člověka, užívajícího neohroženě svobodné vůle dle míry poznání jeho buď dobře, buď zle založené, opět touž vůlí lidskou, ovšem na základě práva, změnění býti mohou. Všichni lidé šlechetní obracejí nyní pozornost svou k vznešenému předmětu tomu, nikdo nevelebí nynější stav práce a poměr pracujících tříd co dokonalý, naopak svědomí celého takoroka společenstva staví se v odboj proti tomu, co na nynějším řádu a stavu průmyslovém nespravedlivého a zloplodného. A od poznání nemoci není zajisté daleko k jejímu vyléčení. Bylo by mnohým úřadům a stavům společnosti lépe, kdyby směr k stej-

nému rozčástení statků a k spravedlivému jimi všech podělení, směr to, který ovšem v průmyslu leží, pokračoval stejnou měrou, jako druhý jeho směr, vedoucí k rozmnožení výroby, který tak divotvorně ku předu kráčí. Uznáváme celou důležitost této otázky, vedouce dobře, jak mnoho na spravedlivějším, čili stejnějším rozčástení statků záleží. Uznáváme, že jest to pro blahobyť lidu i bezpečnost samé společnosti velmi žádoucí, aby i vlády i badatelé naší vědy o prostředcích, jimiž by se řečený směr bez převratů a záhubných novot zrychliti dal, pilně přemýšleli.“

Na valné hromadě dělnického spolku „Oulu“ dne 25. dubna 1869 Rieger, děkuje za čestné členství, pak prohlásil: „Naposledním členem národa našeho jest dělnictvo české. Z očí jeho září, jak viděti lze zde, intelligence a rozum. Takové dělnictvo dělá čest národu. Ne každý národ může o sobě říci, že má dělnictvo tak vzdělané, jak je má národ náš. Dělnictvo se musí považovati za organickou část celku a nesmí zapomenouti, že i jemu nebude dobře, nebude-li dobře celému národu. Půjdete-li cestou vytčenou, dostanete se zajisté brzy k cíli, aby stav dělnický stal se silnou vrstvou v životě národním, aby také v politickém životě dostalo se mu tolik, mnoho-li mu přísluší, a aby také hmotný blahobyť jeho povznesl se na výši důstojnou. Pak budete šťastným dělnictvem v šťastném národě!“

Touha Riegrova po dráze akademické se pohříchu nesplnila. Překážkou jeho habilitace byla za doby Bachovského absolutismu jeho příliš výrazná politická minulost a později, když nastala éra ústavní, byl Rieger nesen již živým ruchem politickým, takže k vlastní vědecké práci nezbývalo mu dosti času. Přeložil a vydal ještě r. 1853 Drozovo „Politické hospodářství“ a napsal mnoho článků národohospodářských do Naučného Slovníku, ale vědecké badání na poli nauky národohospodářské zůstaviti již musil silám mladším.

Nicméně i v činnosti své politické věnoval Rieger otázkám hospodářským vždy zvláštní svou pozornost. Již v letech čtyřicátých zúčastnil se horlivě schůzí a porad „Jednoty ku povznesení průmyslu v Čechách“, později na sněmu král. Českého i v říšské radě vídeňské spolupůsobil při uzákonění všech předloh povahy hospodářské. Známa jest účast jeho při založení úvěrních zemských ústavů českých, ve svépomocném

ruchu záloženském, činnost jeho v První české vzájemné pojišťovně.

Sám statkář a praktický zemědělec, vlastník hospodářsko-průmyslových závodů, znal z vlastního názoru potřeby života hospodářského a dovedl důležitost jich plně oceniti. A konečně i v proslulé závěti své kladl důraz na pěstění a podporu vědeckých i praktických snah národohospodářských.

Dnes, kdy příznivým řízením světového osudu dosáhli jsme toho netušeného cíle, pro který Rieger celý svůj bohatý život pracoval, ale kterého se nedočkal, nespátřiv, jako Mojžíš, země zaslíbené, dnes, kdy vrátila se moc nad věcmi nejen politickými, ale i hospodářskými opět ve vlastní ruce národa, vzpomínáme vděčně na Riegra a všechny své nadšené buditele, jejichž obětavé úsilí přineslo tak požehnané plody. Ale nastává nám zároveň povinnost toto tak těžce vydobyté ovoce staleté nezištné práce uchovati svým potomkům. Jedním z prostředků k tomuto cíli se nesoucích jest povinnost další usilovné práce na poli hospodářském. Musíme dokázati svou opravdovou státotvornost nejen řádnou správou svého veřejného hospodářství a financí svého obrozeného státu, nýbrž jest nám také osvědčiti svou výrobní způsobilost ve světové soutěži, aby národ náš, třeba neveliký svým počtem, vynikl nejen svou osvětou, nýbrž i svou zdatností hospodářskou mezi národy ostatními a aby i v politice sociální byl příkladem souladného řešení sporů společenských. Tak přispějeme nejlíp k vyplnění odkazu Riegrova.

Cyril Horáček st.

Národní banka v roce 1927.

Bylo-li možno rok 1926 označiti za příznivý s hlediska povinnosti Národní banky československé pečovati o stálost zahraničního kursu československé koruny v mezích zákonně určených, dá se to — jak jsem na druhé valné hromadě banky konstatoval — o roce právě uplynulém říci s větším ještě oprávněním. Nevztahuje se to jen na příznivou technickou posici československé koruny, ale i na oba základní pilíře dobré měny: na rovnováhu ve státních financích a uspokojivý stav platební bilance. Co se týče technické posice koruny, ukazuje pohyb kovového a devisového krytí, že uplynulý rok byl v tom ohledu